

ДЕ

ДОРОЖНЯ КАРТА
З ВИКОРИСТАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ МЕТОДІВ
СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ІНФОРМУВАННЯ
НАСЕЛЕННЯ ТА ПОВУДОВИ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ
ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ТА
МУНІЦИПАЛЬНОЮ ВЛАДОЮ
НА ПРИКЛАДІ ВПРОВАДЖЕННЯ
"ДЕКОМУНІЗАЦІЙНИХ ЗАКОНІВ"
В УКРАЇНІ

титул
автор: Олександр Єльцин "ДЕ"
фото: Сергій Рибницький
дизайн: Леонід Марушак

Фото: Сергій Рибицький

вступ	06
проблема	08
пошук вирішення проблеми	10
дорожня карта	14
результати роботи культурно-мистецької резиденції у Вінниці	20
коментарі експертів	30
метод "арт-резиденції"	38
контакти	42

Фото: Віталій Янковий

Розвиток громадянського суспільства та підтримка демократії в Україні неможливі без акцентів на питаннях публічних просторів, побудови комунікації між громадами і місцевою владою. Для задоволення суспільних потреб важливо реагувати на місцеві запити з урахуванням особливостей локального контексту, а не скеровувати рішення "зверху". Консолідація можлива за умови наявності в населених пунктах відкритих та вільних публічних просторів, де громадяни можуть зустрічатися та обговорювати власні проблеми й запити. Сьогодні в Україні публічні простори часто комерціалізуються або просто не пристосовані для вільного зібрання громадян. Крім того, потрібно популяризувати серед населення культуру користування публічними просторами та культуру публічних висловлювань. Важливо також розвивати різноманітні методи інформування громадян, в тому числі мистецькими засобами. Сучасні художники часто звертаються до важливих суспільних питань, котрі стимулюють критичне мислення та різнобічне переосмислення актуальних і гострих соціальних тем. Залучення представників місцевої влади до суспільного діалогу дає можливість для пошуку ефективних шляхів вирішення нагальних питань та переспрямування муніципального управління "знизу догори".

До прикладу, сьогодні в Україні діють так звані "декомунізаційні закони", які у суспільства викликають достатньо емоційне сприйняття, зачіпаючи колективну пам'ять та участь громади у формуванні та зміні міського простору (назви вулиць, пам'ятники, тощо).

автор: Леонід Марушак "Музей Тоталітаризму"
 фото: Сергій Ришницький

21 травня 2015 року був підписаний Закон України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки". Закон передбачає ряд змін топографічних назв та демонтаж комуністичної символіки в публічному просторі. Водночас, Закон не передбачає об'єктивної оцінки та прозорого механізму його виконання і таким чином уможливило ряд політичних маніпуляцій та спекуляцій. Саме це викликало хвилю обговорень та непорозумінь у суспільстві. Зокрема, постійно виникає питання про методіку визначення об'єктів, котрі підлягають декомунізації, та про легітимізацію цих рішень.

До прикладу, діячі культури України виступили з відкритим зверненням до Міністра культури України В'ячеслава Кириленка та інших представників влади із рядом вимог по запобіганню знищення культурної спадщини, зокрема, із вимогою "сформувати експертну комісію у складі авторитетних мистецтвознавців, істориків, митців, культурологів, архітекторів, пам'яткоохоронців та інших профільних фахівців з метою розробки плану і механізму прийняття рішень щодо подальшої долі культурних об'єктів, що підпадають під дію вищезгаданого закону".

фото: Ольга Гончар

Ініціативна група Культурно-мистецької резиденції "Над Богом" – художники, культурні активісти, історики, мистецтвознавці, висловили ідею проведення арт-резиденції для творчого переосмислення та ініціювання публічного обговорення декомунізаційних процесів в Україні, щоб запропонувати альтернативний погляд, візуалізувати ризики, озвучити проблеми, попередити конфлікти, які можуть виникнути у зв'язку з некомпетентним впровадженням "декомунізаційних законів" у суспільстві. Водночас вони прагнули розглянути позитивні наслідки декомунізації як процесу переосмислення історії, занурення в колективну пам'ять, вивчення локального контексту міста.

Для реалізації цього проекту було обрано формат "мистецької резиденції" та місто Вінниця, котре в українських ЗМІ позиціонується як найбільш прогресивне та "європейське" з погляду міського розвитку. Назва "Над Богом" відсилає до історичної назви річки Південний Буг. Вінницький муніципалітет з 2008 року працює у форматі "прозорого офісу" та декларує партисипативний принцип управління. Вінницька міська рада найшвидше відреагувала на новий закон створенням офіційної робочої групи з питань декомунізації. Окрім того, у Вінниці оперативно з'явилася низова ініціатива для вирішення конфліктних питань, пов'язаних з декомунізацією.

Основною локацією резиденції "Над Богом" було обрано кінотеатр "Росія" (вул. Соборна, 4) як уособлення

фото : Марина Однорог

рудименту радянського часу. Типовий модерністський кіноконцертний комплекс 70-х років (подібні можна зустріти у більшості обласних та районних центрів України) сьогодні не виконує своїх основних функцій. Значна частина кінотеатру занедбана, а невеликі приміщення на першому поверсі віддані в оренду для комерційних установ. На 10 днів "Росію" у Вінниці перетворили на відкритий публічний та мистецький простір. Таким чином, тимчасове перевтілення кінотеатру стало метафорою творчого переосмислення української історії минулого століття.

"Декомунізаційні закони" потребують суспільного обговорення, адже вони цілковито пов'язані з проблематикою колективної пам'яті та травматичними процесами зміни історичного минулого. Організація та створення умов для суспільного діалогу конче потребує наявності відкритого публічного простору в місті - місця для критичного висловлювання громадян, а також залучення фахівців, які можуть детальніше і глибше ознайомити громаду з проблематикою декомунізації.

Важливою складовою декомунізаційних процесів є інформування громадян та детальне тлумачення, організація публічних обговорень. Розсекречування архівів радянського часу, їх оприлюднення, обговорення є шляхом "безболісної декомунізації". Широке суспільне обговорення негативних і позитивних наслідків комуністичного режиму дасть змогу стимулювати "низові" процеси змін. Територією для подібної інформаційної програми мають стати публічні простори окремих міст, локальні ЗМІ, соціальні мережі.

фото: Віталій Янковий

За результатами резиденції була складена підсумкова дорожня карта, котра передбачає залучення інструментарію сучасного партисипативного мистецтва для вирішення проблем, викликаних "директивним" способом впровадження "декомунізаційних законів" в Україні. Дорожня карта в першу чергу спрямована на спільний пошук ефективних методик інформування населення за участі художників та активістів.

Дорожня карта містить:

- Презентацію результатів Культурно-мистецької резиденції "Над Богом" у Вінниці.
- Виокремлення проблем, які виникають у зв'язку з некомпетентним впровадженням та реалізацією декомунізаційних законів в Україні: механізми реалізації, виконавці, необхідність тлумачення декомунізаційних законів для громадян, тощо.
- Представлення опису пропозиції локальних подій та активностей в Слов'янську, Северодонецьку, Маріуполі, та поступових кроків для проведення локальної інтерактивно-освітньої програми.
- Опис методу "арт-резиденції", як методу дослідження локального контексту міста (території), та прикладів досвіду вирішення проблемних питань інструментами мистецтва.

Реалізація дорожньої карти передбачає:

- Заохочення та залучення місцевої художньої спільноти громадських активістів, представників органів місцевого саморядування до співпраці, а також музеїв та інших культурних інституцій (роль яких має бути визначною, а не другорядною). Ознайомлення спільноти з мистецькими практиками, задіяними в Культурно-мистецькій резиденції "Над Богом" щодо висвітлення проблем художніми методами.
- Організацію виставки сучасного мистецтва на тему декомунізації та проблем зміни колективної пам'яті. Проведення художниками дослідження радянської спадщини у конкретному місті (фотофіксація монументальних панно, пам'ятників, тощо).
- Організацію обговорення проблематики декомунізації із місцевою владою, громадськими активістами та небайдужими (тими, хто "за" та "проти").
- Для кожного міста передбачається індивідуальний підхід у розробці стратегій реалізації проекту, побудований на вивченні місцевого контексту та проблематики, а також розробка окремого календарного плану подій та паспорту проекту.
- Проведення локальних подій спільно з місцевими громадськими активістами, представниками міської влади, ЗМІ, локальними спільнотами та мистецькими середовищами.

Опис пропозиції локальних подій та активностей в Слов'янську, Северодонецьку, Маріуполі

- Формування (ініціювання) місцевими ГО, активістами, органами місцевого самоврядування і т.д. (до приїзду організаторів майстер-класу) запиту авторам Закону на роз'яснення та обґрунтування об'єктів, котрі підлягають перейменуванню та/чи демонтажу в їхньому місті і є найбільш суперечливими, потребують додаткового тлумачення з боку фахівців.
- Пошук/актуалізація/оновлення публічного простору для проведення тренінгу, обговорень, виставки із проблеми декомунізації (місцеві активісти + влада + організатори тренінгу).
- Фотофіксація об'єктів, котрі можуть підпадати під директиву закону (виконують активісти на місцях або організатори тренінгу по приїзду).
- Створення інформаційних матеріалів із тлумаченням та обґрунтуванням конкретних об'єктів, що підлягають декомунізації та представлення їх в публічному просторі, ЗМІ, соціальних мережах, інформаційних стендах у місті (місцеві активісти + організатори тренінгу).
- Художня виставка, де будуть представлені роботи художників та документація роботи Культурно-мистецької резиденції "Над Богом".
- Лекція "Етика та естетика української декомунізації". Культурологиня Євгенія Яременко розкаже про необхідність критичного аналізу декомунізаційних процесів та про важливість об'єктивного сприйняття історії.
- Дискусія за участю активістів, ГО, влади, місцевих митців, мешканців для артикуляції проблемних питань декомунізаційних процесів.

Воркшопи:

- “Арт-резиденція” як можливість творчого переосмислення та вирішення локальних проблем у місті”. Проведення мистецьких резиденцій для актуалізації важливих питань життя міста та пошуку ефективних шляхів їх вирішення. Такий формат широко використовується у всьому світі і зазвичай має позитивні результати та імпульси для розвитку. В рамках воркшопу буде можливість проаналізувати найбільш вдалі приклади та знайти можливості використання досвіду в українських містах.
- “Документальний театр – суспільний діалог”. Документальний театр – вид мистецтва, що межує з антропологічним дослідженням. Драматурги вибудовують діалог між громадянами для артикуляції важливих суспільних питань.
- “Побудова комунікації між владою та громадянським суспільством”. В умовах слабкої вертикальної комунікації в суспільстві неможливо говорити про ефективні моделі управління. Під час воркшопу на позитивних прикладах побудови комунікації між громадою і владою в Україні місцеві активісти та представники влади зможуть знайти власні способи взаємодії.
- Інформаційна політика у часи кризи.

Для проведення запропонованих заходів (тренінгу, презентацій, воркшопу) ініціативна група Культурно-мистецької резиденції “Над Богом” планує наступні кроки:

- Пошук активних ГО та місцевих активістів а також органів місцевого самоврядування, котрі стануть партнерами в організації події. Люди, котрі готові співпрацювати з місцевою владою та стати комунікаторами на місцях. Залучення до процесу організації заходів представників місцевої влади.
- Пошук /актуалізація/оновлення публічного простору для проведення тренінгу, обговорень, виставки із проблеми декомунізації.
- Оприлюднення напрацьованих обґрунтувань до списків вулиць, що підлягають перейменуванню, та об’єктів, що ймовірно, підлягають демонтажу.
- Аналіз списків згідно методичних посібників та даних сайту <http://www.memory.gov.ua>
- Визначення контроверсійних моментів. Документація об’єктів і матеріалів, що підлягають декомунізації. Надсилання останніх до розгляду і подання роз’яснень місцевими експертами (кафедр історії, філософії, мистецтвознавства та культурології, наукових співробітників історичних художніх чи краєзнавчих музеїв, міських архівів тощо), подання запиту на експертну оцінку до Українського інституту національної пам’яті.
- Поширення інформації з тлумаченням та обґрунтуванням по кожному з об’єктів.
- Проведення публічної лекції щодо процесу декомунізації.
- Ініціювання відкритого обговорення (засідання робочих груп активістів) з представниками влади щодо процесів декомунізації.
- Ініціювання громадських слухань.
- Проведення запропонованих локальних подій (лекції, воркшопи, обговорення).

Фото: Євген Нікіфоров

Культурно-мистецька резиденція "Над Богом" у Вінниці була організована в рамках програми Українського кризового медіа-центру "Культурна дипломатія між регіонами України". Основною метою проведення резиденції було створення критичного поля для обговорення та переосмислення "декомунізаційних законів" в Україні.

Спеціально запрошені художники працювали у Вінниці протягом 10 днів над темами мутацій міста та трансформацій пам'яті, викликаних "декомунізаційними законами". Філософи, культурологи, історики та мистецтвознавці дискутували над питаннями етики і естетики української декомунізації та обговорювали історичний досвід втручання державних політик у колективну пам'ять.

фото: Євген Нікіфоров

Всі події резиденції відбувалися у напівзакинутому кінотеатрі "Росія" в самому центрі Вінниці. У холі кінотеатру були обладнані відкриті майстерні для художників, а в кінозалі відбувалися публічні події:

- Дискусії "Етика та естетика української декомунізації", "Незалежні культурні ініціативи Вінниці з 90-х до сьогодні", "Соцреалізм vs. нацреалізм: вердикт літературного канону", "Нова Міфологія", "Транзитне покоління", "Вінниця - Місто-сад", "Прогресивний музей", "Комплекс "меншовартості" регіону як перешкода для самостійного розвитку";
- Лекції про документальний театр, український та радянський медіа-арт, монументальне мистецтво радянського періоду та сучасний український муралізм, та інші;
- Презентації резидентів у спеціальному форматі "artist talk", де вони представляли свої проекти та творчі методи.

фото: Віталій Янковий

Власне, формат "artist talk" був важливий для того, щоб "підготувати" глядача до зустрічі з сучасним мистецтвом, а саме з його соціально-критичними проявами. В усі часи мистецтво було провокативним і висвітлювало найболючіші теми суспільства. Говорячи про актуальні події, художники часто свідомо вдаються до гіперболізованого загострення ситуації, таким чином виходячи за межі стандартних рішень і традиційних поглядів.

Починаючи працювати над проектом резиденції "Над Богом" організатори свідомо йшли на експеримент, розуміючи, що результат може бути непередбачуваний. Також було зрозуміло, що арт-резиденція - нове для Вінниці явище і може бути не зовсім зрозумілим місцевим. Було вирішено включити в програму резиденції інтерактивні програми для активного залучення громади до спільної творчості. Саме для цього було запрошено до участі архітектурну групу "Пилорама" спільно з проектом "УрбанЛаб", котрі організували та провели урбаністичний воркшоп "Сходи в Кіно". Спеціально розроблений проект дерев'яного літнього кінотеатру був побудований на сходах перед кінотеатром "Росія" протягом 5 днів за участю архітекторів та урбаністів з Нанту (Франція), Києва, Харкова, а також вінницьких активістів.

Ще однією важливою інтерактивною програмою був тренінг програми "Активні громадяни" за методикою Британської Ради в Україні. Тренінг було присвячено набуттю навичок міжкультурного діалогу й мережевого співробітництва, поглибленню знань про місцеву громаду, а також національні

проект-акція "Перформанс" Жана Кадирова
фото: Сергій Рибицький

та глобальні громади, формуванню навичок впровадження соціальних дій на користь власної громади. Метою тренінгу була підготовка активних суб'єктів громадського життя, які реалізують позитивні зміни на користь власних громад, обговорення актуальних для громади питань та розробка і реалізація проектів соціальної дії на локальному рівні. Результатом тренінгу стануть проекти соціальної дії, направлені на покращення життя громади, пріоритетним напрямком яких є сприяння побудові діалогу у громадах, розбудова відносин між людьми на засадах рівності та рівних можливостей, поваги до різноманіття.

У подальшому досвід організації арт-резиденції в Україні буде імплементований в різних регіонах у рамках програми АртМобільність, котра була представлена під час резиденції у Вінниці. АртМобільність - це проект, спрямований на формування платформи для отримання інформаційного, професійного, матеріального та юридичного ресурсу для розвитку мистецького середовища, а саме: професійного арт-ринку, соціальноспрямованих культурних проектів, достойної освіти у галузі арт-менеджменту та сучасного мистецтва, популяризації меценатства, зацікавленості іноземних інституцій та розвитку культурного туризму в Україні.

Процес реалізації проекту "Над Богом" можна умовно поділити на 3 етапи: підготовка, проведення, опрацювання результатів:

1. Підготовчий етап розпочався у квітні 2015 року. Протягом кількох тижнів була сформована команда проекту. Важливим рішенням була організація горизонтальної структури команди, кожен учасник мав свою зону відповідальності: координація візуальної програми, інтерактивної, дискусійної, фандрайзинг, pr, технічна група, дизайн. Загальна координація перманентно відбувалася онлайн у спеціально створеній робочій групі в соціальній мережі Facebook. Періодично проводилися загальні зустрічі, де наживо вирішувалися важливі питання, такі як написання загальної концепції проекту та укладання програми. Частина команди на підготовчому етапі працювала в Києві, а у Вінниці діяли місцеві координатори, котрі вели комунікацію з муніципалітетом, власником приміщень, готелями, тощо. Підготовчий етап завершився обладнанням робочої зони та простору для публічних подій.
2. Етап реалізації тривав з 20-го до 30-го серпня. 20-го серпня перші художники почали працювати у спільній майстерні. Значною мірою ускладнювало організаційну роботу і дещо порушувало внутрішню комунікацію те, що не всі художники перебували у Вінниці протягом 10 днів. Деякі приїжджали на половину терміну, а деякі лише на кілька днів.
3. Опрацювання результатів - почалося з моменту демонтажу фінальної експозиції художніх робіт, створених під час резиденції. Цей етап включає в себе:
  - написання текстового звіту;
  - складання фінансового звіту;
  - медіа-звіт;
  - написання дорожньої карти;
  - підготовка каталогу;
  - публікація каталогу;
  - проведення заключної прес-конференції в Києві, презентація каталогу.

Висновки:

Культурно-мистецька резиденція "Над Богом" пройшла успішно. Було створено прецедент творчого переосмислення важливих суспільно-політичних процесів у державі.

Зважаючи на експериментальний та новаторський характер події як для Вінниці, так і для України в цілому, вінничани не надто активно її відвідували, проте, найбільш велелюдними з усіх заходів були дискусія-відкриття "Етика й естетика української декомунізації", кінопокази в літньому кінотеатрі від урбаністів та фінальна експозиція учасників резиденції. Ми отримали значну кількість схвальних відгуків від фахової спільноти та досить широкий розголос.

Для більш ефективної організації, реалізації та впровадження результатів подібних проектів необхідно будувати діалог з органами місцевого самоврядування та громадським сектором, а також залучати компетентні інституції, які дотичні до проблематики історії, трансформації колективної пам'яті та культурної спадщини. Це дасть змогу забезпечити трансформацію значення об'єктів минулого в щось справжнє, водночас зберігаючи їхню культурну та історичну цінність.

Інноваційний підхід використання мистецьких засобів в таких проектах забезпечує "включеність" глядача у процес переосмислення радянської спадщини, що в свою чергу дає змогу оцінити та проаналізувати рівень емоційної складової процесу трансформації публічного простору.

Практичним результатом "Над Богом" стало об'єднання вінницьких активістів після резиденції для підтримки та продовження діяльності відкритого кінотеатру "Сходи в кіно". Зараз у Вінниці діє спеціальна ініціативна група по цьому проекту.

Неочікуваним результатом резиденції стала виставка вінницької художниці Насті Гурської в Києві у виставковому просторі "Майстерні Ефір".

Резиденція "Над Богом" була реалізована в форматі work in progress – це той випадок, коли основним в проєкті є процес реалізації, дія, а не результат.

На 10 днів у Вінниці з'явився унікальний публічний простір – мистецький хаб, з безкоштовним інтернетом, мобільними меблями, освітленням, універсальними інструментами та робочими матеріалами. І найважливіше, що вдалося створити на цей час в "Росії", – простір з натхненною атмосферою та творчою колаборацією.

Проте, не варто применшувати і значення фінальної експозиції, як підсумку усєї події. Виставка тривала всього один день і монтувалася занадто швидко, але виглядала достатньо цілісно та репрезентативно. Розкриваючи питання мутації міста та трансформації пам'яті в "декомунізаційному" дискурсі, художники задіяли надзвичайно широке коло тем та різноманітних медіа.

Варто відмітити кілька знакових робіт, котрі формували концептуальне поле колективного висловлювання. В першу чергу це акварелі Давида Чічкана – художника, відомого своїми радикальними анархістськими поглядами. Зобразивши зруйновані пам'ятники Лесі Українки, Франка та Драгоманова, він дуже наочно показав недоліки декомунізаційних процесів, зумисне гіпертрофуючи їх.

Робота Вови Воротньова була представлена в документації, а сам об'єкт послугував матеріалом для роботи вінницької художниці Наталі Лісової. Таким чином утворився палімпсест, з виразними символічними нашаруваннями.

Об'єктом, з яким працювали обидва художники, була стара пальма, що росла в кінотеатрі з 60-х років. Точніше не пальма, а те, що від неї залишилось, – фанерна ємність для землі з пеньком посередині. Воротньов "забомбив" на фанерних стінках зелену пальму і напис "Tristes tropiques" – назву есе відомого антрополога Клода Леві-Строса.

Важливо, що Леві-Строс у цьому есе говорить про мультикультурність та толерантність. За кілька днів цей об'єкт перетворився у досить видовищну, проте, невиразну роботу – пеньок від пальми та переплетені коріння, звільнені від фанери, розрізали навіпіл електропилою, таким чином ще більше підсиливши актуальність попереднього висловлювання, візуалізувавши як спектакулярність нівелює гуманістичність.

Надзвичайно вдало попрацювали з простором кінотеатру Аня Щербина та Олексій Салманов. Щербина в реалістичній живописній техніці відтворила кілька фрагментів блакитної гіпсової ліпнини, котрою були вкриті раніше всі стіни кінотеатру. Але через недбалість власника, частина з них повідвалювалась, а частину задекорували чорною тканиною.

Салманов актуалізував панорамні вікна "Росії", через які відкривається унікальний, єдиний у всьому місті краєвид. Причому зробив це вкрай простим методом – наклеїв на скло проявлені плівки з документацією перформансу Тасі Живкової (перформанс теж був у рамках резиденції: художниця пофарбувала в білий колір частину набережної, що не належить до зони фабрики "Рошен" і тому залишається занедбаною). Глядачі мали змогу дивитися документацію, накладену на пейзаж іншого берега Південного Бугу, немовби зсередини.

фото: Євгенія Моляр

Учасниці з Москви Уляна Биченкова та Марійка Семененко представляли партисипативні проекти. На кілька днів біля "Росії" вони організували "Вільний обмін речами". Художниці зробили спеціальні ящики для збору речей і запрошували вінничан приносити речі, котрими вони не користуються, і лишати їх там. Проект був не дуже помітний, навколо цих ящиків не було багатолюдно. Проте, дівчата завважували, що речі в них постійно змінювались, тобто обмін працював.

І, власне, цей "Обмін речами" дуже прояснив ситуацію з відвідуванням вінничанами "Росії" під час резиденції. З самого початку художниці хотіли зробити "барахолку", щоб всі бажучі приходили і продавали хто що хоче. Але ця ідея нашттовхнула на визначення "несанкціонована торгівля", явище, з котрим у Вінниці боряться дуже рішуче, навіть занадто. І така ситуація не тільки з торгівлею, більшість публічних просторів міста вкрай формалізовані і не приступні для вільного вибору громадян. Там вже все задекларовано: вийшовши на набережну, потрібно милуватися фонтаном, в парку - відвідувати атракціони, центральна площа - кафе... І коли на 10 днів з'явився простір, у котрому самостійно треба вирішувати, що робити і як, для багатьох це було просто незрозумілим як явище.

Євгенія Моляр,
мистецтвознавиця, кураторка проекту
SOVIET MOSAICS IN UKRAINE фонду ІЗОЛЯЦІЯ,
співкураторка Культурно-мистецької
резиденції "Над Богом"

фото: Марина Оджерг

Резиденція "Над Богом" - один із найзначніших проектів в українському арт-середовищі цього сезону. Актуальність поставленої проблематики разом із цікавою локацією старого вінницького радянського кінотеатру створили унікальну творчо-дискусійну атмосферу, якої часом дуже бракує і в столиці. Ідея розширення географії сучасного рефлексивного мистецтва і включення в процес творення нових змістів вітчизняної культури тих регіонів, які досі залишаються *tabula rasa* для актуального мистецтва - процес вкрай необхідний для модернізації свідомості наших співвітчизників; це - важливий крок на шляху формування громадянського суспільства і поживлення горизонтальної активності в обласних центрах.

Проект було здійснено на високому професійному рівні, до нього були залучені провідні вітчизняні молоді митці та філософи. Думаю, цей обмін був дуже плідним для обох сторін - вінницька громада відчула можливість іншого погляду на актуальну реальність, а митці познайомилися поближче з життям одного з найдинамічніших регіонів України. На даний момент я знаю як мінімум одну молоду вінницьку художницю, для якої знайомство з учасниками резиденції закінчилося виставковим проектом, який днями відкривається в одному з київських виставкових просторів. Це - лише один з численних доказів дієвості подібних ініціатив і їхньої важливості для активізації внутрішнього культурного обміну у нашій країні. Хочеться вірити, що ініціатива культурної дипломатії для українських регіонів буде ширитись і ми найближчим часом побачимо низку аналогічних резиденцій у інших областях нашої країни.

Аліса Ложкіна,
заступник генерального директора
Національного культурно-мистецького та музейного комплексу "Мистецький Арсенал",
головний редактор журналу ART UKRAINE

Фотос: Марина Однорог

Мистецька резиденція "Над Богом" у Вінниці – це одна з небагатьох ініціатив, спрямованих на розгортання культурного діалогу, в першу чергу, всередині регіонів. Власне для Вінниці, не дивлячись на численні новації у сфері управління містом та розвитку його життєдіяльності, подія такого роду пройшла вперше. На відміну від більшості подій культурного стибу, вінницька резиденція відрізнялася інтерактивністю, діалогічністю та динамікою. Можна говорити, що "Над Богом" – це не подія, а процес, що охопив місто на 10 днів. Різноманітність учасників і способів висловлювання закладає широкий спектр для подальшого розгортання взаємин як всередині міста, так і міста з іншими регіонами.

Якщо говорити про результативність, то їй навряд чи можна розглядати з точки зору великої активності та популярності з боку місцевого населення. Але на мій погляд, це і є головним висновком для подальшої роботи в області структурних перетворень українського суспільства. Для культурних активістів з'явилася маса матеріалу для подальшої діяльності, а також розуміння, які саме використовувати методи та стратегії, аби пришвидшити процес переходу від застарілих і деструктивних практик до сучасних і продуктивних. Можу зазначити, що цей процес наразі повільний, але позитивна динаміка в ньому однозначно прослідковується.

Стосовно декомунізації, то, на мій погляд, вона полягає, власне, у переосмисленні минулого, а не у його знищенні, руйнуванні чи запереченні. В рамках резиденції було проведено дискусії, лекції та доповіді, які дали можливість поглянути на минуле під іншим кутом зору, без заскорузлої однозначності, яка притаманна багатьом нашим сучасникам.

Силами сучасних молодих художників резиденція продемонструвала, що шляхів перетворення минулого існує безліч. Будь-який вид практики – це ще один крок у сучасність. Навіть сама будівля старого кінотеатру "Росія" за ці дні пройшла шлях символічного перетворення – від старої занедбаної будівлі з одіозною назвою та функцією громадського туалету – до точки у центрі Вінниці, де відбуваються запеклі суперечки, вечірки, спілкування, кінопокази, виставки, де кипить життя. Все це часом незрозуміле та травматичне для місцевого населення, але це те, що порушує застигли форми існування і стимулює до перебудови всередині непорушного простору. Резиденція його назавжди порушила.

Дуже приємно, що під час резиденції ми весь час спостерігали (хоча і невелику кількість) активних і зацікавлених усім, що відбувається, вінничан. Саме вони завдяки своїй активній позиції можуть виступити рушійною силою до локальних перетворень.

Подібних ініціатив повинно ставати більше, вони повинні охоплювати усі регіони, аби запустити процес перетворень по всій країні, а не лише у великих містах, які і без того давно зберігають за собою статус культурних центрів. Якщо декомунізація полягає у різноманітній роботі зі смислами, то децентралізація, про яку так багато зараз говорять як основу цивілізованого майбутнього, полягає в першу чергу у культурному розвитку регіонів.

Світлана Яременко,
культурологиня

Формат арт-резиденцій дуже важливий, але потрібно, щоб це не були поодинокі події. Ситуацію в регіоні потрібно "розхитувати" поступово, рік за роком. Виховувати місцевих активістів. Досвід показує, що люди часто не знають, що їм потрібно і де шукати те, що їм потрібно.

Я безперечний прихильник того, що відразу треба все проблематизувати. І актуальне мистецтво – найкращий спосіб. У Вінниці все було правильно зроблено, відібрані найцікавіші художники, здатні працювати з такими темами, піднято гострі питання у дискусіях. Звісно, реакція спершу може бути ворожа, насторожена, але це відгук, це нормально.

Того, що мало було людей, не треба боятися. Навіть у таких "просунутих" містах, як Київ і Львів, так спершу й починається. Те, що ви робите, це не масова продукція, вона вимагає роботи у відповідь. До цього треба звикнути. І повних залів, можливо, не буде ніколи, але сформується певний відсоток активних городян, які зможуть "тримати" всю ситуацію. Тобто головне – сталість, а не кількість.

Оксана Баршинова,
старша наукова співробітниця
Національного художнього музею України

Проект резиденції "Над Богом" для мене має три головних важливих аспекти: по-перше, обговорення та творче осмислення проблеми, пов'язаної з процесом "декомунізації", викликало власну рефлексію й розуміння власної позиції в цьому процесі. По-друге, наповнення міста Вінниці мистецькими ініціативами в сфері contemporary art створило умови для подальшого інтенсивного ознайомлення населення, поширення в місті та популяризації сучасних форм мистецького самовираження та діалогу. І, по-третє, актуалізувало, зробило наявним необхідність існування в місті подібного вільного творчого простору. Дуже вдячний організаторам та учасникам резиденції за співпрацю й потужний мистецький дух, що був присутній в проекті!

Олександр Нікітюк,
вінничанин, куратор, художник,
учасник культурно-мистецької
резиденції "Над Богом"

проект: Анастасія Живкова
документація: Олександр Салманов

Світовий досвід вирішення проблемних питань інструментами мистецтва

Поняття про "арт-резиденції", точніше таке формулювання з'явилося відносно недавно. Саме з 90-х років минулого століття цей термін входить у вжиток. Актуальна назва у світі - скорочена аббревіатура (англ.) "AIR", що означає "artist in residence" (з англ. "митець на проживанні"). Мандрівні художники чи митці, що часто працювали разом у визначених місцях, куди їх запрошували чи вони організовувались самостійно, існували вже не одне століття, але назва, що з'явилася у 90-х, спонукає до чіткого призначення «художника» у конкретному "місці". З цього часу ми й розпочинаємо досліджувати роль митців, адже вони є безпосередніми агентами у певних локаціях.

Розглянемо потенціал резиденцій за призначенням у певному місці. До прикладу, Cheng Long Village Taiwan – резиденція відбувається щороку у квітні-травні, триває 25 днів, художника запрошують для роботи над проектом, у якому передбачені певні умови і гонорар у розмірі 2 тис. доларів США. Cheng Long Village – рибальське містечко, яке забезпечує 80 відсотків виготовлення морепродуктів країни, у зв'язку з масовим виловом молюсків, їх очисткою та виготовлення напівфабрикатів у містечку з'явилася екологічна проблема – накопичення промислового сміття у вигляді гір мушель та різноманітних поліетиленових виробів. Вирішуючи свою екологічну проблему, місцева влада за підтримки міжнародних екологічних організацій запровадила програму резиденцій, що передбачає створення тимчасових об'єктів з вторинної сировини та одночасно задіє школярів для виховання екологічного мислення. Митець, що приїздить у резиденцію, виконує роль учителя, залучаючи до створення об'єктів дітей та волонтерів. Основне завдання художника – створювати об'єкти мистецтва з нетривалим терміном життя, аби усе створене "як квітка, розквітало, і перецвівши, поверталось у природу, не завдаючи їй шкоди".

Доволі розповсюдженим явищем останні десять років є арт-резиденції, що організуються освітніми закладами, розвиваючи потенціал співпраці науки і мистецтва, однією з таких є Cambridge sustainability residency, що заснувала культурний центр у 2010-му, а перші діалоги провела у 2013-му році.

Основною ідеєю організаторів стали слова Маршалла Маклюєна, канадського філософа та філолога, автора Комунікаційної теорії: "I think of art, at its most significant, as a DEW line, a Distant Early Warning system that can always be relied on to tell the old culture what is beginning to happen to it." Мається на увазі так звана "точка роси", що допомагає передбачати погоду, з якою він порівнює сучасних митців, що можуть стати попередженням про майбутнє, яке нас чекає.

Резиденція виникає досить природньо у Кембріджі, адже саме тут є можливість налагодити міжнародний діалог між науковцями та митцями, бо цьому сприяє наявність одного з найвідоміших університетів у світі, а також відома Кембріджська мистецька школа, заснована у 19-му столітті. Освітні заклади, використовуючи свій потенціал, забезпечують резиденцію науковцями та кураторами і відповідно результати діалогів не залишаються лише у стінах галерей, а стають корисними знаннями для поширення принципів сталого розвитку серед дослідників, біологів, економістів та інших експертів.

Arquetopia, Mexico

Arquetopia є некомерційним фондом сприяння розвитку та соціальної трансформації через освітні, мистецькі та культурні програми. Організація унікальна із сучасним, міждисциплінарним та міжнародним підходом у таких програмах. Художники співпрацюють з місцевим бізнесом, державними та приватними установами та громадськими організаціями.

Основною метою фонду є сталий розвиток через чотири принципи, викладені у всіх програмах та заходах: суспільна свідомість, загальна відповідальність, інновації та локальні мережі розвитку. Arquetopia прагне до створення міцного позитивного впливу на суспільство, стимулюючи економічний розвиток, створюючи зайнятості і робить свій внесок у збереження і спадкоємність історичних, художніх і культурну спадщину.

Гектор Аристобаль, колумбійський режисер театральних психологічних перформенсів, організував місячну арт-резиденцію восени 2014 року в окупованій Палестині, закликаючи протестувати мистецтвом і залишатися живим. Він запрошував митців з Палестини, аби вони працювали в резиденції над створенням декорацій та ставали безпосередніми учасниками репетицій психологічних постановок разом з місцевими жителями.

Він заснував ImaginAction, щоб допомогти людям відчувати перетворюючу силу театру в програмах по всій території США, Латинській Америці, Європі і в усьому світі, так далеко, як Афганістан, Індія і Палестина для побудови громад і примирення, розробки стратегій та індивідуального оздоровлення та звільнення. Через досвід майстерень, театральних вистав та інших творчих заходів ImaginAction запрошує учасників вивчити, втілювати знання, кинути виклик неминучості насильства і використовувати свою увагу для більш справедливого і радісного життя для всіх людей.

автор: Тларіон Лозовий "Нарешті"
 фото: Євгеній Нікіфоров

НАРЕШТІ

Автори дорожньої карти та ініціатори Культурно-мистецької резиденції "Над Богом" у Вінниці (20-30 серпня 2015 р.):

- Леонід Марушак, Куратор мистецького напрямку Українського кризового медіа-центру, ініціатор резиденції "Над Богом";
- Ольга Гончар, Асистент мистецького напрямку Українського кризового медіа-центру, менеджер з комунікацій резиденції "Над Богом";
- Євгенія Моляр, мистецтвознавиця, кураторка резиденції "Над Богом", кураторка проекту Soviet Mosaics in Ukraine фонду ІЗОЛЯЦІЯ;
- Аліна Якубенко, художниця, кураторка візуальної частини резиденції "Над Богом";
- Людмила Ничай, мистецтвознавиця, кураторка резиденції "Над Богом", кураторка проекту "АРТмобільність";

Контакти:
www.facebook.com/nadbogom
www.uacrisis.org

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ
МІЖ РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ